

# Te Veel Mensen?

Nicolas Eberstadt

## “De groei van de wereldbevolking moet absoluut worden gestopt” – een breed aanvaard beginsel.

Een demografisch spookbeeld waart door gezaghebbende en invloedrijke kringen binnen de internationale gemeenschap. Dat spookbeeld is de veronderstelde noodzaak om “de wereldbevolking te stabiliseren”.

Het streven om “de wereldbevolking te stabiliseren” (of “het bevolkingsgetal te stabiliseren” of ook wel gewoon “het aantal mensen te stabiliseren”) is in 1994 officieel op het wereldpodium afgekondigd bij de VN-Conferentie voor Bevolking en Ontwikkeling in Cairo, in een “actieplan” waarin wordt benadrukt dat “grotere inspanning” op dat gebied “beslissend” is omdat “een spoedige stabilisering van de wereldbevolking bijdraagt tot het bereiken van een duurzame ontwikkeling”.(2) En zo wordt dat nu dan ook nagestreefd door een arsenaal aan instellingen uit de “familie van de Verenigde Naties” zoals het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP), het Kinderfonds van de Verenigde Naties (UNICEF) en het Bevolkingsfonds van de Verenigde Naties (UNFPA), dat zijn opdracht in 2002 omschreef als het nastreven van de “alom aanvaarde doelstelling de wereldbevolking te stabiliseren”.(3)

In de Verenigde Staten wordt dit “stabiliseren van de wereldbevolking” bepleit door een breed net van groeperingen op het gebied van gezinsplanning of leefomgeving met als meest vooraanstaande Planned Parenthood en de Sierra Club, die het zelfs heeft opgenomen als punt 4 in zijn “agenda voor de 21e eeuw”.(4) Het gaat hier niet om een activistisch randverschijnsel: ook veel mensen die tot het “Amerikaanse bestel” kunnen worden gerekend, staan erachter. Zo staat “het stabiliseren van de wereldbevolking” nu op de miljardenprogramma’s van de meeste gerenommeerde Amerikaanse liefdadigheidsorganisaties die zich aan “internationale bevolkingsactiviteiten” wijden, zoals (onder andere) de Ford Foundation, de Hewlett Foundation, de MacArthur Foundation, de Packard Foundation en de Rockefeller Foundation.

Voorts wordt het “stabiliseren van de wereldbevolking” omarmd en financieel ondersteund door veel van Amerika’s meest vooraanstaande en geslaagde topindustriëlen waaronder de selfmade miljardairs Ted Turner, Warren Buffet en Bill Gates. De

De gedachte dat er op aarde teveel mensen zijn en dat hun aantal ‘gestabiliseerd’ moet worden is omarmd door beleids- en opiniemakers uit de hele wereld, van de Verenigde Naties tot Al Gore. Maar bewijs voor deze stelling is er niet. Demograaf Nicholas Eberstadt laat zien hoe de levensstandaard in de vorige eeuw in heel de wereld dramatisch is gestegen hoewel de wereldbevolking in dezelfde tijd bijna vier keer zo groot werd – en hoe die levensstandaard ook bij de huidige en toekomstige bevolkingsomvang nog kan blijven stijgen.

Het begrip “overbevolking” wordt in brede kring verkeerd begrepen en roept beelden op van hongerende kinderen, ongebreidelde ziekten, smerige levensomstandigheden en overvolle sloppen. De betere naam voor deze toestanden is “armoede”. Er is geen verband tussen dicht bevolkt zijn en armoede: het welvarende Monaco is bijvoorbeeld veertig keer zo dicht bevolkt als Bangladesj.

Hoewel de wereldbevolking in de afgelopen 100 jaar bijna vier keer zo groot is geworden, leiden we bijna allemaal een langer, gezonder en welvarender leven. De voedselproductie is de groei van de wereldbevolking steeds voor gebleven en praktisch alle grondstoffen zijn gemakkelijker beschikbaar dan in het verleden.

Bovendien berusten pogingen om van regeringswege het bevolkingsaantal te plannen en te verminderen op een diepe misvatting. De ongeëvenaarde bevolkingsgroei van de 20<sup>ste</sup> eeuw is veroorzaakt doordat mensen gezonder werden en daardoor langer leefden, niet door een groter aantal geboorten per vrouw.

Niettemin eisen voorstanders van bevolkingsstabilisering nog steeds dat regeringen het bevolkingsaantal vastleggen door middel van gezinsplanningscampagnes. Voorzover deze op vrijwillige medewerking berusten hebben zulke campagnes in het verleden geen merkbare invloed op geboortegedrag gehad. Het is bewezen dat gezinsgrootte zowel in rijke als in arme landen wordt bepaald door de keuze van de ouders.

juistheid en noodzaak ervan is uiteengezet door een brede waaier van gerespecteerde schrijvers, woordvoerders en mediacomentatoren. Als politieke doelstelling draagt het de officiële goedkeuring van het USAID (Amerikaanse dienst voor ontwikkelingshulp). Onder de voorvechters bevinden

zich invloedrijke en uiterst populaire politici: een van hen, de voormalige vice-president Al Gore heeft in 2000 zelfs op een haar na de presidentsverkiezingen gewonnen.

Maar wat betekent dit “stabiliseren van de wereldbevolking” eigenlijk precies? Want hoewel velen die slagzin in de mond nemen, is hij wel wat misleidend: de voorstanders van het “stabiliseren” willen het bevolkingsaantal in feite niet stabiliseren.

Als dat zo wel was zouden zij immers meer aandacht vragen voor de vooruitzichten van Europa en Japan, waar de bevolking naar huidige verwachting in de komende halve eeuw sterk zal dalen.(5) Sterker nog: in Rusland bevindt het bevolkingsaantal zich al sinds een jaar of tien in een steile en ongeremde vrije val: alleen al in 2006 waren er daar bijna 700.000 meer overlijdens dan geboorten.(6) Toch is letterlijk geen enkele voorstander van “bevolkingsstabilisering” in actie gekomen voor maatregelen om Ruslands’ sterftcijfer te verlagen, zijn geboortecijfer te verhogen en zijn bevolkingsverlies te stoppen.

Wat een wonderlijke zorgeloosheid over bevolkingsafname bij mensen die naar eigen zeggen de bevolking juist willen “stabiliseren”! Wat is daarvan de reden? Dat hun slagzin niet klopt met wat zij nastreven. Want voorvechters van het “stabiliseren van de bevolking” willen niet gewoon het stabiliseren van de bevolking: zij streven, zoals een vroegere directeur van de UNFPA het uitdrukte “naar stabilisering van de wereldbevolking op zo laag mogelijke peil in zo kort mogelijke tijd”.(7)

### De Chinese één-kind-politiek

In de jaren 50 van de vorige eeuw verordonneerde voorzitter Mao nog om zoveel mogelijk kinderen te maken, opdat de kapitalistische vijand er in zou verdrinken. Vanaf de jaren 70 kwamen er campagnes om het kindertal juist te beperken, Eerst werd nog het advies gegeven om pas op latere leeftijd kinderen te nemen en ‘ver uit elkaar’, daarover gaat bijgaande illustratie. De campagne werd in 1978 vervangen door het één-kind-beleid, dat vooral in de steden met straffe hand wordt uitgevoerd.

Wie toch een tweede kind neemt riskeert een gedwongen abortus of wordt het kind na de geboorte ontnomen. Anderen krijgen boetes opgelegd die soms gezinnen in bittere armoede storten (het huis wordt verkocht



als er niet betaald kan worden). Rijke Chinezen kunnen zich omgekeerd een kind kopen. De geboorte van meerlingen wordt niet ‘geteld’, reden waarom Chinese vrouwen nogal eens extra hormonen slikken teneinde

“Het stabiliseren van de wereldbevolking” is dus bij nader inzien codetaal: nieuwe woorden voor een oud en vertrouwd project: een oproep tot geboortebeperving. Men wil die “stabilisatie” immers bereiken door wereldwijd en vooral in de derde wereld door een beleid van geboortebeperving het aantal kinderen per moeder terug te dringen, waardoor de vruchtbaarheid met name wordt verminderd in gebieden waar die “onaanvaardbaar hoog” wordt gevonden.

De lopende kruistocht voor geboortebeperving gebruikt weliswaar wetenschappelijke taal en verwijst om zijn aanzien te verhogen naar wetenschapsresultaten, maar kan niettemin een toetsing aan feiten - wat toch de kern van elke wetenschappelijke methode is - niet doorstaan.

Of zij het beseffen of niet, pleitbezorgers van een “stabilisatie van de wereldbevolking” volgen een ideologie, geen feiten.

### Vooronderstellingen voor een “stabilisering van de wereldbevolking”

Het pleidooi voor “stabiliseren” steunt in wezen op vier specifieke vooronderstellingen.

De eerste gaat er simpel van uit dat wij ons zonder meer middenin een wereldbevolkingscrisis bevinden: een crisis omschreven als een snelle bevolkingsgroei die een al bestaande “overbevolking” nog erger maakt. De Amerikaanse oud vice-president Al Gore heeft in zijn bestseller *De wereld*

de kans op een extra kind te vergroten.

Artsen mogen officieel niet vertellen welk geslacht de foetus heft, maar jongens zijn in China nu eenmaal veel meer gewild dan meisjes en artsen laten zich oim kopen. Er worden blijkbaar zoveel meisjes geaborteerd (of na de geboorte gedood) dat er op iedere 100 meisjes in China nu 120 jongens zijn en er wordt gevreesd dat dit voor allerlei verstoringen zal zorgen (eenzaamheid, prostitutie, vrouwenhandel).

Het één-kind-beleid zou de geboorte van 300 miljoen kinderen hebben voorkomen— China zwaait hier nu mee om aan te tonen dat op deze wijze ook een heleboel CO2-uitstoot is voorkomen, in de overtuiging dat het westen dat belangrijk vindt. (TR)

in de waagschaal en elders dit dogma goed vastgelegd toen hij schreef dat van de huidige bevolkingsontwikkelingen in de wereld “de absolute getallen meer dan schrikbarend [zijn]” (8) en dat “we ons niet kunnen neerleggen bij een toestand waarin er elke tien jaar op aarde... nog een Chinees aantal mensen bijkomt”. (9) Ook Jared Diamond, schrijver van “Ondergang – waarom zijn sommige beschavingen verdwenen en hoe kan de onze haar ondergang voorkomen”, komt met een dergelijk argument: “De stelling dat de aarde de tegenwoordige bevolkingsgroei voor onbeperkte tijd zal kunnen opvangen, kan niet serieus genomen worden... want dat zou 12 mensen per vierkante meter in het jaar 2779 betekenen”. (10)

De tweede vooronderstelling is dat de huidige groei van de wereldbevolking niet alleen op lange termijn onhoudbaar is maar ook nu al een rechtstreekse en onmiddellijke weerslag zou hebben op de levensstandaard, de beschikking over welvaartsbronnen en zelfs de politieke stabiliteit. Naar inschatting van de Amerikaanse Planned Parenthood Federation “zal een langzamere bevolkingsgroei armere landen helpen zich politiek en economisch te ontwikkelen” (11). Jared Diamond omschrijft dit levendiger als “voedselschaarste, hongersnood, overbevolkingsoorlogen, strijd om een te gering aantal welvaartsbronnen en elitaire regeringen die door wanhopige massa’s omver worden geworpen” (12). Dan noemt hij overbevolking als grondoorzaak van het “ineenstorten” van vroegere samenlevingen zoals die van de Maya’s en van recente burgeroorlogen en massageweld in landen als Haiti en Rwanda (13).

De derde stilzwijgende vooronderstelling is dat de bij punt een en twee genoemde bevolkingsproblemen kunnen worden opgelost door het geboortegetal te verlagen. En de vierde en laatste vooronderstelling is dat goedgeplaatste beleidsmakers door gerichte politieke besluiten de verlangde veranderingen snel en doeltreffend teweeg kunnen brengen. Ook dit heeft Al Gore wel het best onder woorden gebracht: “we weten hoe we de wereldbevolking moeten stabiliseren” (14) omdat “bevolkingsdeskundigen [het] vrij zeker weten” (15).

Helaas zijn al deze vooronderstellingen uiterst problematisch. Geen enkele ervan is vanzelfsprekend. En voor zover zij toetsbaar zijn, lijken zij bewijsbaar onjuist.

## Overbevolking—een verkeerd gedefinieerd probleem

Neem de eerste: dat de wereld voor een crisis staat dat zij gewoon teveel mensen zal moeten dragen. Als esthetische opvatting is dat onweerlegbaar (dat zijn subjectieve meningen per definitie) maar als toetsbaar feit ook?

Jared Diamond verbindt overbevolking met “meer ontbossing, meer giftige mineralen, meer overbevissing” enz. (16) terwijl Al Gore schrijft dat een overbevolkte wereld onvermijdelijk een effect heeft op het milieu (17) – een oordeel dat velen die zich over bevolkingsgroei zorgen maken zonder voorbehoud zullen aannemen. Maar wat “overbevolking” is, is niet zo gemakkelijk te bepalen als sommigen misschien denken.

Een goede maatstaf voor overbevolking lijkt bij voorbeeld de bevolkingsdichtheid. Naar die maatstaf zijn Haiti, India en Rwanda (elk met meer dan zes maal de gemiddelde bevolkingsdichtheid van de wereld) wel “overbevolkt” te noemen en Bangladesj – met bijna twintig keer dat gemiddelde) zonder enige twijfel. Maar naar diezelfde maatstaf gemeten is België (336 inwoners per vierkante kilometer in 2000) nog duidelijk meer overbevolkt dan Rwanda (289 inwoners per vierkante kilometer in 2000). En Nederland meer overbevolkt dan Haiti, Bermuda meer dan Bangladesj en het olierijke Bahrain drie keer zo overbevolkt als India. Maar het allermeeest “overbevolkte” land ter wereld is Monaco dat in 2000 per vierkante kilometer het angstwekkende aantal van 33.268 inwoners had, bijna veertig keer zoveel als Bangladesj en meer dan 700 keer het wereldgemiddelde (18). Toch maken de bevolkingsactivisten zich, zoals wij allemaal weten, beslist niet druk om het “overbevolkingsvraagstuk” van Monaco of Bermuda of Bahrain.

Het is helemaal niet vanzelfsprekend dat er internationaal gezien enig verband bestaat tussen bevolkingsdichtheid en economische prestatie (zie figuur 1-4, gebaseerd op gegevens van de Wereldbank uit het verzamelwerk World Development Indicators; hetzelfde kan worden afgeleid uit andere gegevensverzamelingen).

Zoals uit figuur 1 en 2 blijkt bestaat er in het jaar 2003 (het jongste jaar waarover die gegevens beschikbaar zijn) geen verband tussen de bevolkings-



**Nicholas Eberstadt** bekleedt een leerstoel in de politieke economie aan het American Enterprise Institute en is topadviseur bij de Amerikaanse Onderzoeksdienst voor Azië.

Hij heeft tal van boeken op zijn naam staan waaronder *Fertility Decline in the Less Developed Countries* (als samensteller, 1981), *Foreign Aid and American Purpose* (1988), *The Tyranny of Numbers: Mismanagement and Misrule* (1995), *Prosperous Paupers and Other Population*

*Problems* (2000), *Health and the Income Inequality Hypothesis* (e.a., 2004) en *The Poverty of “The Poverty Rate”* (in voorbereiding).

Eberstadt is doctor in de wijsbegeerte aan de Harvard Universiteit en master aan de London School of Economics.

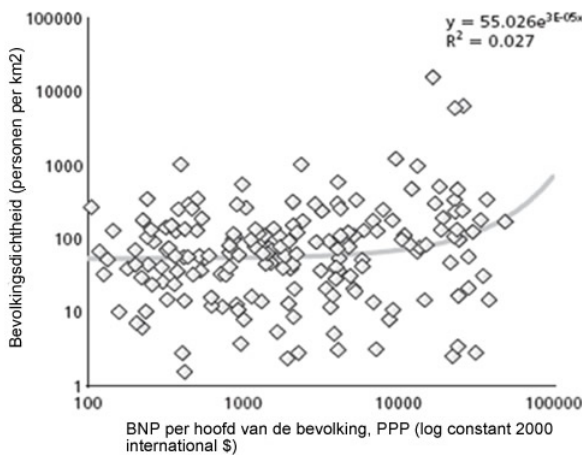
dichtheid van een land en zijn bruto nationaal product en dat ongeacht of men de productie per hoofd van de bevolking omrekenet naar haar valuta-waarde op de wisselmarkt of verrekent in "koopkrachteenheden" (zogenaamde internationale dollars). Hetzelfde geldt ook voor de bevolkingsdichtheid ten opzichte van de beschikbare landbouwgrond: uit de gegevens in figuur 3 en 4 kan onmogelijk enig – positief of negatief – verband worden gelegd tussen het BNP per hectare en het aantal personen dat door elke plaatselijke hectare akker- of weideland moet worden "gevoed". Hoe verrassend ook voor degenen die ervan overtuigd zijn dat de wereld bedreigd wordt door "over-bevolking", het is gewoon een feit dat de bevolkingsdichtheid van een land ons geen enkele informatie verschaft over het peil van zijn economische ontwikkeling of zijn economische prestatie.

Kunnen andere economische cijfers een beter inzicht geven in een bevolkingsprobleem dat zoveel mensen tegenwoordig als iets vanzelfsprekends

zien? Misschien het tempo van een bevolkings-groei? In het begin van de 21e eeuw vindt de snelste bevolkingsaanwas ter wereld plaats in Afrika ten zuiden van de Sahara – over de periode 2000/2005 geeft de Bevolkingsafdeling van de Verenigde Naties voor dat gebied bijna 2,5 % aanwas per jaar aan(19) – en Afrika ten zuiden van de Sahara wordt tegenwoordig inderdaad sterk geplaagd door geweld. Maar terugkijkend in de geschiedenis zien we dat bij voorbeeld de Verenigde Staten aan het eind van de 18e eeuw een nog sterkere bevolkingsaanwas vertoonde: tussen 1790 en 1800 groeide zijn bevolking met wel 3% per jaar(20). Sommige mensen vinden dan wel dat er in Afrika ten zuiden van de Sahara teveel mensen wonen, maar vinden zij dat ook van de Verenigde Staten in de beginperiode van zijn expansie?

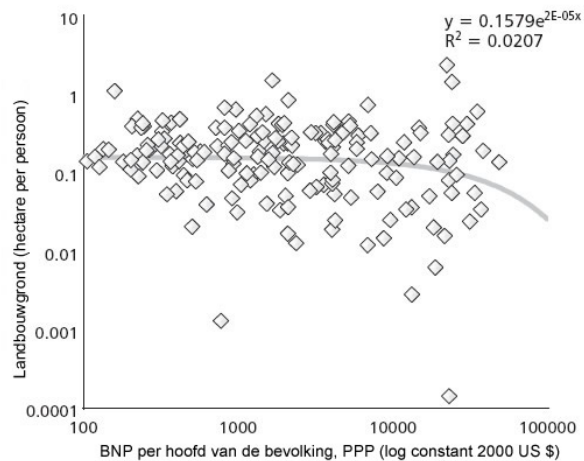
Ook geboortecijfers werpen nauwelijks meer licht op de zaak. In zijn boek De wereld in de waagschaal noemt Al Gore met name Egypte, Kenya en Nigeria als (nu al of in de nabije toekomst) overbe-

Figuur 1 **Bevolkingsdichtheid t.a.v. BNP per hoofd van de bevolking 2003**



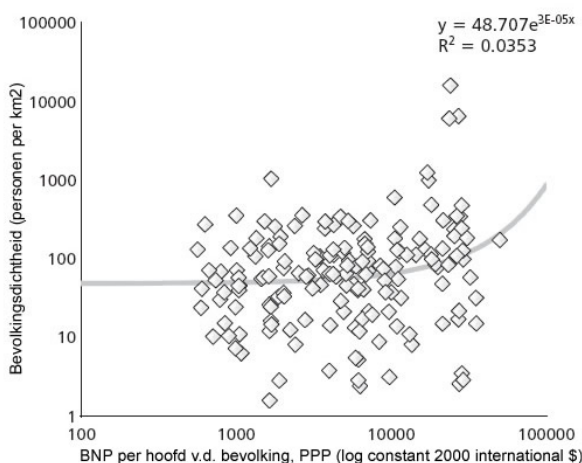
Bron: World Development Indicators 2007

Figuur 3 **Landbouwgrond t.o.v BNP per hoofd v.d. bevolking 2003**



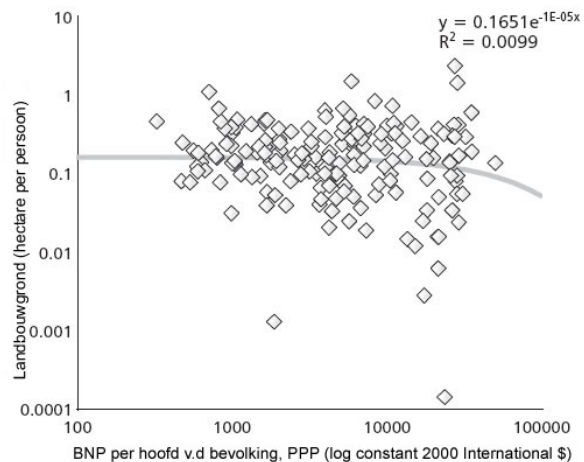
Bron: World Development Indicators 2007

Figuur 2 **Bevolkingsdichtheid t.o.v. BNP per hoofd v.d. bevolking, PPP (koopkracht) 2003**



Bron: World Development Indicators 2007

Figuur 4 **Landbouwgrond t.o.v BNP per hoofd v.d. bevolking PPP (koopkracht) 2003**



Bron: World Development Indicators 2007



volkte gebieden(21). Van al deze drie landen neemt men aan dat zij een vruchtbaarheid boven het wereldgemiddelde hebben en inderdaad: volgens de jongste (augustus 2006) voorspellingen van het US Census Bureau is het vruchtbaarheidsgetal (aantal geboorten per vrouw) voor de wereld als geheel 2,6 tegen 2,8 voor Egypte, 4,8 in Kenya en 5,5 in Nigeria (22). Maar nogmaals: in de prille jaren van de Verenigde Staten was het vruchtbaarheidsgetal daar nog veel hoger dan nu in een van de bovengenoemde landen. Omstreeks 1800 lag het bij de gemiddelde blanke Amerikaanse vrouw op meer dan zeven geboorten(23) – en toch wordt het Amerika van Thomas Jefferson tegenwoordig bepaald niet gezien als een land in de weeën van een bevolkingscrisis.

We zouden de demografische cijfers nog verder kunnen uitkammen op zoek naar gegevens over de aard en de plekken van de bevolkingscrisis die Al Gore, Jared Diamond en zo vele anderen ons voorhouden. Maar zoals onze vooroefening al heeft aangetoond is dat vergeefse moeite. Ook andere demografische getallen leiden tot de duidelijk verkeerde voorstelling dat er in bepaalde gebieden op de wereld “teveel mensen wonen” – verkeerd omdat het begrip “overbevolking” nu eenmaal niet zonder meer in demografische cijfers kan worden weergegeven. Dit is een basisgegeven dat elke goed opgeleide demograaf kent. En dat basisgegeven roept weer basisvragen over heel het begrip overbevolking” op.

De “bevolkingscrisis” die voorstanders van de “stabilisering der wereldbevolking” willen oplossen is niet in demografische cijfers te vatten omdat het probleem zelf verkeerd gedefinieerd is. In de gedachte van de meeste mensen zijn begrippen als “overbevolking” of “teveel mensen” verbonden met beelden van hongerende kinderen, epidemieën, smerige leefomstandigheden en ellendige sloppenwijken. Zulke problemen zijn in de hedendaagse wereld, akelig genoeg, maar al te reëel maar de

juiste naam ervoor is menselijke armoede. En het verband tussen armoede en bevolkingsontwikkelingen is zoals wij hierna zullen zien, lang niet zo duidelijk een van oorzaak en gevolg als sommigen voor waar aannemen.

Wie de problemen van de mensheid wil aanpakken moet ze eerst hun juiste naam geven. En het probleem van de armoede in de wereld kan als zodanig niet als een “wereldbevolkingscrisis” worden omschreven – tenzij men vindt dat het een crisis is als zoveel mensen armoede lijden. Maar het is een fundamentele denkfout armoede een “bevolkingsprobleem” te vinden louter omdat die zoveel mensen treft. De naam voor deze denkfout is “foutief samenbrengen”.

## Bevolkingsgroei, ontwikkeling en politieke stabiliteit

Laat ons nu kritisch kijken naar de tweede vooronderstelling: dat een snelle bevolkingsgroei en een grote vruchtbaarheid armoede, schaarste van economische middelen en politieke onstabiliteit zouden veroorzaken of versterken. Als we dit punt nu gaan behandelen als een toetsbare stelling (en niet als een onaantastbaar geloofsartikel) dan valt meteen de ingewikkeldheid op van de processen die wij willen beoordelen. Het verband tussen veranderingen in de bevolking en die in economie of politiek omspannt een uiterst breed en ingewikkeld aantal interacties met invloeden naar alle kanten en daaruit weer voortkomende doorwerkingen in de tweede, derde en zelfs nog hogere graad.

Al deze onderlinge invloeden omvattend en nauwkeurig te beschrijven is een geweldige en subtiele uitdaging. Onderzoekers die dat zorgvuldig en objectief geprobeerd hebben, hebben de economische gevolgen van bevolkingsverandering met veel nuance en voorbehoud beschreven. Kenmerkend zijn de conclusies van Dennis Ahlburg: “of bevol-

Tabel 1 **Geschatte levensverwachting bij geboorte** (beide geslachten)

	1950/ 2000/		verandering	
	55	2005	jaren	%
Wereld	46.4	66.0	19.6	42%
Ontwikkelde landen	66.1	75.6	9.5	14%
Ontwikkelingslanden	40.8	64.1	23.3	57%
Latijns Amerika/Caraïben	51.4	72.0	20.6	40%
Azië	41.0	67.5	26.5	65%
Afrika onder de Sahara	36.7	48.8	12.1	33%
Opmerkelijk:				
Rusland	64.5	64.8	0.3	0%

Bron: UN World Population Prospects, herziening van 2006

Tabel 2 **Geschatte kindersterfte bij geboorte** (beide geslachten) Sterfte per 1000 geboorten

	1950/ 2000/		verandering	
	55	2005	jaren	%
Wereld	153.1	53.9	-99.2	-65%
Ontwikkelde landen	59.1	7.5	-51.6	-87%
Ontwikkelingslanden	175.0	59.0	-116.0	-66%
Latijns Amerika/Caraïben	126.2	25.4	-100.8	-80%
Azië	176.0	48.6	-127.4	-72%
Afrika onder de Sahara	177.4	99.8	-77.6	-44%
Opmerkelijk:				
Rusland	97.5	17.2	-80.3	-82%

Bron: UN World Population Prospects, herziening van 2006

kingsgroei op de lange duur armoede veroorzaakt of niet, is onduidelijk, al is het wel zo dat hoge vruchtbaarheid en een snelle bevolkingsgroei het aantal arme mensen zal doen toenemen op korte termijn”(24). En de ontwikkelingseconoom Robert Cassen slaat de spijker op de kop met de woorden: “de vraag of economische groei per hoofd van de bevolking wordt verminderd door bevolkingsaanwas, blijft onbeslist. Pogingen om zo’n gevolg in de praktijk aan te tonen hebben geen duidelijke en betrouwbare uitslag opgeleverd...”(25).

Maar ook zonder het oordeel van deskundigen of pogingen om modellen te vinden, zijn de fouten in het betreffende vooroordeel zichtbaar.

Daar is om te beginnen de oorzaak van de 20<sup>ste</sup> eeuwse “bevolkingsexplosie”. Tussen 1900 en 2000 is de wereldbevolking bijna verviervoudigd en van ongeveer 1,6 naar 6 miljard gesprongen(26). Wat snelheid en omvang betreft is zoiets nooit eerder voorgekomen. Maar waarom gaf de 20<sup>ste</sup> eeuw zo’n bevolkingsexplosie te zien? Niet omdat de mensen opeens gingen fokken als konijnen – maar omdat ze niet langer stierven als vliegen.

Tussen 1900 en het eind van de 20<sup>ste</sup> eeuw is de levensduur van de mensen op aarde bijna verdubbeld: van een gemiddelde levensverwachting bij de geboorte van misschien een jaar of dertig(27) tot een van meer dan zestig(28). Naar die maatstaf gemeten heeft het overgrote deel van alle vooruitgang van gezondheidszorg in de geschiedenis van de mens, plaatsgevonden in laatste honderd jaar.

Voor de laatste halve eeuw heeft over heel de wereld een dramatische terugloop in sterftcijfers gezien. Tussen de vroege jaren 1950 en het begin van de 21<sup>ste</sup> eeuw is – naar schattingen van de Bevolkingsafdeling der Verenigde Naties (UNPD, niet te verwarren met de UNFPA) de gemiddelde levensverwachting bij geboorte voor de gehele wereld met bijna twintig jaar omhoog gesprongen: van omstreeks 46 tot 65 jaar. Voor de landen met een laag inkomen was de sprong zelfs nog dramatischer: gemiddeld is de levensverwachting in deze “ontwikkelingslanden” met 23 jaar verlengd, een toename met bijna drie-vijfde. Zelfs in de landen ten zuiden van de Sahara is - ondanks de na hun onafhankelijkheid aanhoudende politieke en economische verwarring en de rampzalige hiv/aids epidemie - de levensverwachting nog met ongeveer een derde toegenomen. Praktisch de enige landen die in deze periode geen hogere levensverwachting boekten waren de enkele “Europese” gebieden binnen de voormalige Sowjet-Unie en met name in de Russische Federatie.

Tot de allerbelangrijkste oorzaken van deze wereldwijd hogere levensverwachting behoorde de al even wereldwijd lagere kindersterfte. In het begin van de jaren 1950 heeft, naar schattingen van het UNPD, 153 van elke 1000 geboren kinderen hun eerste levensjaar niet overleefd. Bij het begin van

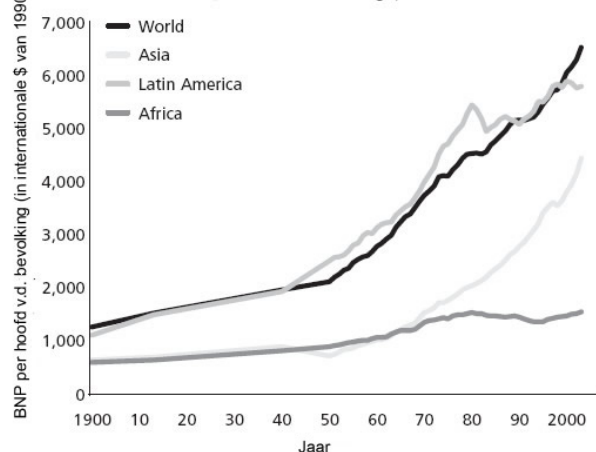
de nieuwe eeuw was dat aantal teruggebracht tot 54 per 1000. In de “ontwikkelde landen” is de kindersterfte gedaald met zeven-achtste en in de “ontwikkelingslanden” met bijna twee-derde. Zelfs in door geweld geplaagde landen is grote vooruitgang bereikt. In Afrika ten zuiden van de Sahara is de kindersterfte denkkelijk gedaald met meer dan twee-vijfde en in Rusland met meer dan 80%.

Deze overweldigende en radicale daling van sterfte is geheel en al verantwoordelijk voor de toename van de bevolking in de loop van de 20<sup>ste</sup> eeuw: de “bevolkingsexplosie” was, met andere woorden, eigenlijk een “gezondheidsexplosie”.

Maar voor de ontwikkeling van de economie is een gezondheidsexplosie – elke gezondheidsexplosie - natuurlijk niet negatief te noemen. Integendeel: een gezondere bevolking is ook een bevolking met grotere productiemogelijkheden. Gezonde mensen kunnen beter leren, harder werken, langer betaald werk verrichten en meer tot de economie bijdragen dan ongezonde mensen die korter leven. Of dat potentieel ook in economische resultaten wordt omgezet is natuurlijk mede afhankelijk van andere factoren zoals de kwaliteit van wetgeving en instellingen of het politieke en zakelijke klimaat. Maar de gezondheidsexplosie die de 20<sup>ste</sup> eeuwse bevolkingsexplosie op gang zou brengen, was voor de economie dus eerder een gunstig voorteken dan iets verontrustends.

Dat de gezondheidsexplosie (als de andere omstandigheden hetzelfde bleven) zou bijdragen tot versnelde economische groei, stijging van inkomen en spreiding van welvaart, was dus te verwachten. En inderdaad heeft de 20<sup>ste</sup> eeuw niet alleen een bevolkingsexplosie en een gezondheidsexplosie te zien gegeven maar ook een “welvaartsexplosie”. Dat wordt aangetoond door schattingen van de economisch historicus Angus Maddison in de wel meest gezaghebbende reconstructie van langlopende economische ontwikkelingen die op dit moment beschikbaar is (figuur 5).(29)

Figuur 5 **Geraamd BNP per hoofd v.d. bevolking**  
Wereld en enkele werelddelen, 1900-2003



Bron: Angus Maddison, "Historical Statistics for the World Economy: 1-2003 na Chr.". Tabel 3: BNP per hoofd van de bevolking. Op internet <http://www.gdcd.net/maddison>. Geraadpleegd 8 mei 2007.

Tussen 1900 en 2003 is het bruto product per hoofd van de wereldbevolking, uitgedrukt in Amerikaanse dollars van 1990, naar Maddisons berekening meer dan verviervoudigd. Wel was die vooruitgang ongelijk verdeeld: de landen van de tegenwoordige OECD kenden zowel in absolute cijfers als naar verhouding een onevenredig grote verbetering. Niettemin is elk werelddeel er veel welvarender op geworden. Ook het werelddeel – Afrika – dat volgens Maddison in de 20<sup>ste</sup> eeuw de slechtste economische prestatie heeft geleverd, had in 2003 nog een gemiddeld bruto nationaal product dat meer dan tweeënhalve keer zo hoog was als anno 1900.(30)

Op zijn minst kan men dus zeggen dat de 20<sup>ste</sup> eeuwse bevolkingsexplosie geen beletsel is geweest voor de meest dramatische en wijdverbreide verhoging van productie, inkomens en levensstandaard die de mensheid ooit is overkomen. En hoewel op veel plekken op de wereld nog steeds bittere armoede heerst, lijdt het geen twijfel dat die in de laatste honderd jaar sterk is verminderd ook al wonen er op aarde nu bijna vier keer zoveel mensen.

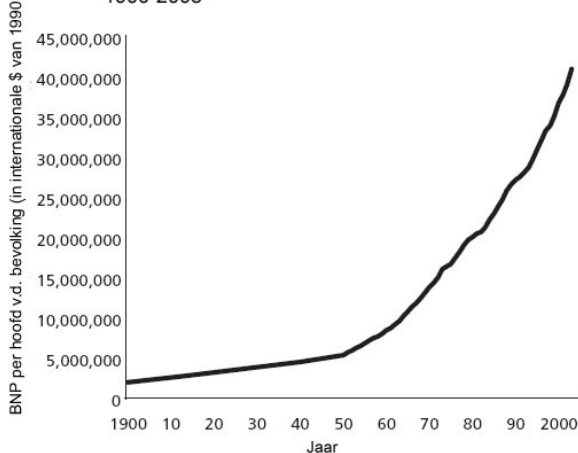
Maddisons schattingen van de economische groeicijfers werpen ook een scherp licht op een ander praktisch probleem in de tweede vooronderstelling van het "bevolkingsstabiliseringsplan". Met de bijna verviervoudiging van de wereldbevolking in een eeuw tijds plus een meer dan verviervoudiging van het bruto product per hoofd heeft de totale economische productie van de wereld een verbijsterend grote sprong gemaakt: Maddisons cijfers suggereren dat het BNP van de wereldbevolking in 2000 misschien wel 18 keer zo hoog was als in 1900 en tegen 2003 misschien wel 20 keer zo hoog (zie figuur 6). Maar het BNP is een eenheid van economische productie – en voor de wereld als geheel moeten economisch aanbod en economische vraag gelijk zijn. Als de vraag naar goederen en diensten in de 20<sup>ste</sup> eeuw bijna 20 keer zo groot is geworden dan betekent dat ook dat de vraag naar en het ge-

bruik van grondstoffen steil omhoog is geschoten. Maar ondanks die verschrikkelijk toegenomen druk zijn de relatieve prijzen van bijna alle basisgrondstoffen in de loop van de 20<sup>ste</sup> eeuw nu juist gedaald – en vaak aanzienlijk.

Zo viel de in dollars uitgedrukte prijs – na inflatiecorrectie - van de belangrijkste voedingsgranen mais, tarwe en rijst, ondanks de geweldige expansie van de internationale graanhandel, tussen 1900 en 2000 met 70% (zie figuur 7).(31) Heel de 20<sup>ste</sup> eeuw door zakten de prijzen voor elk van deze granen met meer dan een procent per jaar. De grondstoffenprijsindex van het blad *The Economist* – een afgewogen samenstel van 14 internationaal verhandelde metalen en non-food landbouwgrondstoffen(32) – noteerde tussen 1900 en eind 1999 een daling, na inflatiecorrectie, van bijna 80%.(33) Denklijk wel de meest uitgebreide berekening van de prijsindex van basisgrondstoffen is die van Enzo Grilli en Maw Cheng Yang uit 1988, die daarna tot 2007 is bijgehouden en uitgebreid door Stephan Pfaffenzeller en zijn collega's.(34). Grilli en Yangs berekeningen bestreken dus alleen de jaren 1900 tot 1986 maar hun resultaten waren niettemin veelzeggend. Voor die periode van 86 jaar vonden zij dat de werkelijke prijzen (onder aftrek van de waarde van de afgewerkte goederen) van bepaalde basisgrondstoffen – geen brandstoffen maar granen en metalen - gemiddeld zo'n 0,6% per jaar daalden. Toen Pfaffenzeller en zijn collega's dit onderzoek tot in het begin van de 21<sup>ste</sup> eeuw doortrokken, vonden zij dat de daling van deze grondstoffenprijzen zelfs nog tot zo'n 0,8% was toegenomen. Het zegt genoeg dat de Grilli-Yang prijsindex de 21<sup>ste</sup> eeuw bijna 60% lager inging dan het prijspeil van het jaar 1900: zie figuur 8.(35)

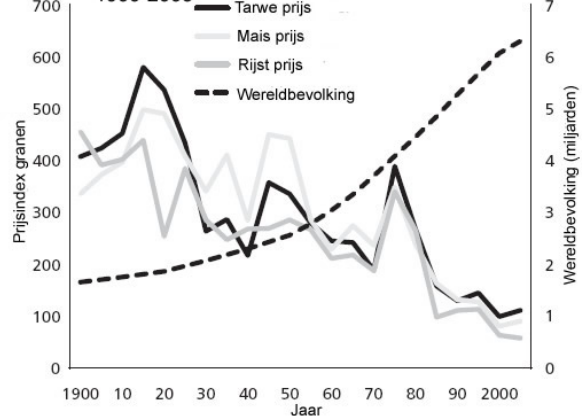
De tegenstrijdigheid tussen een exploderende vraag naar grondstoffen en een gelijktijdige uitgesproken daling van hun echte prijzen heeft iets wonderlijks en fascinerends voor alle belangstellenden maar meer nog voor hen met Malthusiaanse

Figuur 6 **Geraamd mondiaal BNP**  
1900-2003



Bron: Angus Maddison, "Historical Statistics for the World Economy: 1-2003 na Chr.". Tabel 3: BNP per hoofd van de bevolking. Op internet <http://www.ggdc.net/maddison>. Geraadpleegd 8 mei 2007.

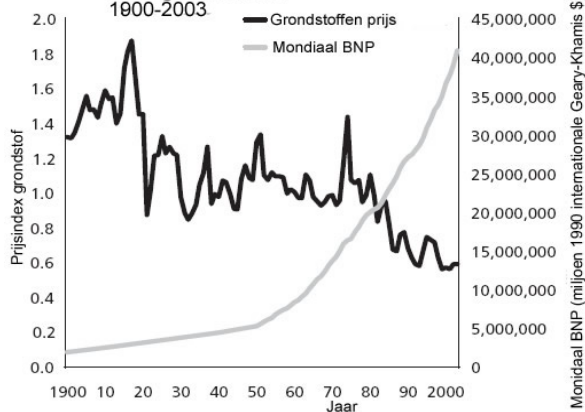
Figuur 7 **Wereldbevolking t.o.v. prijzen van tarwe, rijst en mais**  
1900-2003



Bronnen: Commodity Price Indices, 1900-1984, uit gegevens van de Wereldbank bijeengebracht door Enzo R. Grilli en Maw Cheng Yang van de Wereldbank; gegevens voor 1985-2003 bijeengebracht door Stephan Pfaffenzeller van de Universiteit van Nottingham. (Gecorrigeerd voor koopkrachtinflatie). Met dank aan Stephan Pfaffenzeller voor het ter beschikking stellen. Voor wereldbevolking: US Bureau of the Census.



Figuur 8 **Mondiaal BNP t.o.v. de prijs van basisgrondstoffen 1900-2003**



Bronnen: Voor prijsindex basisgrondstoffen: Stephan Pfaffenzeller, "Supplementary Data"; Grilli en Yang gegevens: <http://www.stephan-pfaffenzeller.com/> (geraadpleegd in juni 2007). Angus Maddison, "Historical Statistics for the World Economy: 1-2003 na Chr." Tabel 2: BNP. Op internet <http://www.ggdcc.net/maddison/> Geradpleegd 21 juni 2007.

gevoelens. Prijzen geven immers informatie over schaarste – en bij deze cijfers lijkt het juist wel alsof de grondstoffen die de mensheid gebruikt in de loop van de 20<sup>ste</sup> eeuw minder schaars zouden zijn geworden. Zeker, er zijn verklaringen voor deze paradox – maar de tweede vooronderstelling van het "stabilisatieproject", namelijk dat bevolkingsgroei tot grondstoffenschaarste moet leiden, kan die niet bepaald geven.

Het dilemma kan zelfs nog scherper worden gesteld: als de vooronderstelling over de invloed van bevolkingsgroei op levensstandaard en grondstoffenschaarste waar zou zijn, dan had heel de 20<sup>ste</sup> eeuw niet plaatsgevonden.

En hoe zit het met het veronderstelde verband tussen snelle bevolkingsgroei en politieke conflicten? Dat is zeker iets om nader te bekijken. Het is tenslotte aannemelijk dat er een grotere kans op instabiliteit is onder regeringen die niet goed met veranderingen omgaan – en bevolkingsgroei is, wat het ook nog meer moge zijn, onvermijdelijk een vorm van sociale verandering.

Maar de visie van een verband tussen snelle bevolkingsgroei en politieke onstabieleit wordt soms tegengesproken door dezelfde bewijzen die ervoor worden aangevoerd. Neem Al Gore's al genoemde opmerking dat de slachtingen in het voormalige Joego-Slavië in het begin van de jaren 1990 zouden samenhangen met een snelle bevolkingsgroei. Maar in feite werd het vroegere Joego-Slavië juist niet gekenmerkt door een snelle bevolkingsgroei of een bijzonder hoge mate van vruchtbaarheid.

Neem Bosnië-Herzegovina, dat in het begin van de jaren 1990 oorlog, gruwelijke etnische zuiveringen en andere wreedheden moest verduren. In de dertig daaraan voorafgaande jaren (dus 1961-1966) had het een bevolkingsgroei van ongeveer 1% per jaar – minder dan de Verenigde Staten met in diezelfde periode 1,1% per jaar. In 1991 - vlak voordat het land in chaos verzonk - was Bosnië's geschatte

vruchtbaarheid 1,7 geboorten per vrouw – een stuk onder het vervangingscijfer. Schattingen door de Bevolkingsafdeling (UNPD) van de Verenigde Naties gaan ervan uit dat het vruchtbaarheidsgetal ook heel de jaren 1980 door al onder de vervangingswaarde was geweest. En in andere delen van het oude Joego-Slavië is dat niet veel anders. In Kroatië en Slovenië waren vruchtbaarheid en bevolkingsgroei zelfs nog lager en in Macedonië maar amper hoger. Servië's vruchtbaarheidsgetal was iets hoger maar de bevolkingsgroei was weer iets minder. (36). Overigens melden alle landen van het vroegere Joego-Slavië op dit moment een vruchtbaarheid ver onder de vervangingswaarde. (37)

Men kan zich slechts verwonderen: als het vroegere Joego-Slavië nu een voorbeeld zou zijn van een gebied, verwrongen door demografisch veroorzaakte politieke conflicten, hoe diep zouden bevolkingsgroei en geboortecijfers dan wel moeten vallen voordat een gebied voor zo'n bedreiging veilig is? Zeker, een politiek conflict heeft een bevolking nodig – maar daaruit volgt toch niet dat zekerste manier om politieke conflicten te voorkomen eruit bestaat dan maar het bestaan van mensen te verhinderen. (38)

### **“Stabilisering van de wereldbevolking” via een wetenschappelijk beleid?**

De derde vooronderstelling bij een “stabilisering van de wereldbevolking” is dus dat het geboortecijfer omlaag moet om de bevolkingscrisis in de wereld te verlichten en de negatieve gevolgen daarvan op economie, grondstoffen en politieke conflicten te verzachten. Voor de ware gelovige in geboortebeperking is een nader bewijs overbodig. Voor hen is het doelbewust terugdringen van het geboortecijfer, met name in armere gebieden, een onomstotelijk juist politiek doel – hun axioma is dat minder geboorten rechtstreeks voordeel opleveren voor huidige en toekomstige generaties. Voor anderen, die eerst overtuigd moeten worden voordat zij meedoen, steunt de vooronderstelling echter al op de twee eerder genoemde vooronderstellingen – die, zoals wij al gezien hebben, voor de empirisch geneigden, een wel heel erg wankel grondslag vormen.

Maar zelfs als wij overtuigd waren van de dringende noodzaak van een campagne tot geboortebeperking, dan zegt dat nog helemaal niet dat zo'n campagne – tegen aanvaardbare kosten en vrijwillig – ook tot het gewenste resultaat zou kunnen leiden. Hier hebben we namelijk het kardinale punt in de vierde vooronderstelling van de “stabilisering”: dat bevolkingsdeskundigen zouden weten hoe internationale geboortecijfers kunnen worden verlaagd en dat zij beleidsmakers daarover dus goed van advies kunnen dienen.



Want, nogmaals, die laatste vooronderstelling is fout. Academici die geboortepatronen uit verleden en heden hebben bestudeerd, hebben niet de to-verformule ontdekt waarom in het verleden geboortecijfers zijn veranderd – en nog veel minder de hefbomen waardoor men zulke ontwikkelingen op gang zou kunnen brengen.

De vraag door welke algemene oorzaken een geboortedaling op gang komt, is letterlijk zo oud als het verschijnsel zelf. “Gestadige vermindering van de vruchtbaarheid” - de geleidelijke en onomkeerbare verandering van grote naar kleine gezinnen - is een jaar of tweehonderd geleden in Europa voor het eerst ingezet. Echter niet in Engeland en Wales - die toen wel het meest open, gealfabetiseerde en geïndustrialiseerde deel van dat werelddeel zoniet van de hele wereld waren. Maar in Frankrijk, een land dat toen verarmd was, overheersend agrarisch, overwegend analfabeet en, om het maar plompverloren te zeggen, rooms-katholiek. Blijkbaar is een “moderne” leefwijze geen aannemelijke verklaring voor de geboortedaling in de moderne wereld. En helaas geldt dat ook voor andere verklarmodellen. De historicus Charles Tilly, die de verschillende theorieën over die geboortedaling heeft bestudeerd, schreef: “Het probleem is dat wij teveel verklaringen hebben die in grote trekken aannemelijk zijn maar dat zij elkaar tot op zekere hoogte ook tegenspreken en een belangrijk deel van de feiten onverklaard laten”.(39) En wat waar was voor Europa in het begin van het proces, is net zo waar voor de rest van de wereld in onze tijd.

Met zijn bestseller *De wereld in de waagschaal* is Al Gore een voorbeeld van hoe veel voorstanders van “stabilisering van de wereldbevolking” denken over de manier om een blijvende vermindering van de vruchtbaarheid te bereiken.

Een hoog onderwijs- en ontwikkelingspeil van de bevolking is belangrijk, vooral voor vrouwen; wanneer zij in intellectueel en sociaal opzicht meetellen, bepalen ze zelf hoeveel kinderen ze willen hebben. Een laag kindersterftecijfer geeft ouders een hoge mate van vertrouwen dat, ook al hebben ze een klein gezin, enkele van hun kinderen de volwassenheid zullen bereiken ... en hun ouders op hun oude dag een goede materiële verzorging zullen bieden. Het vrijwel overal verkrijgbaar zijn van diverse betaalbare anticonceptiemiddelen geeft ouders de mogelijkheid zelf te bepalen wanneer en of ze kinderen zullen krijgen.(40) [cursief in het origineel]

Elk van deze drie wensen zijn misschien best een sociaal doel op zichzelf maar dat heeft helemaal niets te maken met hun invloed op bevolkingsontwikkelingen. Maar als verklaring en voorspelling van vruchtbaarheidsverandering laten deze zogenaamd doorslaggevend drie factoren beslist wel wat te wensen over.

Dat wordt ook onderbouwd door gegevens uit de

WDI (World Development Indicator) van 2007. Volgens cijfers van de Wereldbank was b.v. in 2006 het percentage alfabeten onder de volwassen bevolking in Malawi 15 punten hoger dan in Marokko (54% tegen 40%) – terwijl de vruchtbaarheid in Malawi in 2005 nu juist meer dan twee keer zo hoog was als in Marokko (5,8 geboorten per vrouw tegen 2,4). Kenya en Iran hadden in 2006 een bijna gelijk percentage alfabeten (70%) terwijl het vruchtbaarheidscijfer in 2005 voor Iran maar net de vervangingswaarde (2,1) bereikte en voor Kenya met 5,0 bijna tweeënhalf keer zo hoog was. Irans vruchtbaarheidscijfer is tussen 1980 en 2006 trouwens van 6,7 tot 2,1 ingezakt. Toch was de Iraanse revolutie denkkelijk nu niet precies wat Al Gore in gedachten had toen hij stelde dat betere opleiding en sociale voorzieningen voor vrouwen tot kleinere gezinnen leiden.

Ook de mate van kindersterfte vertoont al niet veel samenhang met vruchtbaarheidspeil of vruchtbaarheidsverandering. In de voorspellingen voor 2000/2005 van de VN Bevolkingsafdeling was de kindersterfte voor Armenië bij voorbeeld wat hoger aangegeven dan die voor het “Bezette Palestijnse gebied” van de Westoever en Gaza (30 per 1000 tegen 21 per 1000) maar omgekeerd lag Armenië's geschatte vruchtbaarheidscijfer voor die periode met 1,35 zelfs ver onder de vervangingswaarde terwijl dat voor de Westoever en de Strook van Gaza met 5,63 geboorten per vrouw meer dan vier keer zo hoog was! Nog zo'n voorbeeld: hoewel de kindersterfte omstreeks 2000 in Bangladesj en Jemen ongeveer gelijk lag, was het vruchtbaarheidsgetal in Jemen in die tijd bijna twee keer zo hoog als dat van Bangladesj (6,02 tegen 3,22).(41)

De opkomst van een blijvende vruchtbaarheidsvermindering in Frankrijk vond plaats in de periode 1780-1820 toen gemiddeld bijna 200 van alle 1000 geboren kinderen stierven.(42) Tegenwoordig is er geen land ter wereld meer dat nog onder zo'n meedogenloze kindersterfte te lijden heeft - maar er zijn nog wel een aantal landen die, ondanks een veel lagere kindersterfte dan het Frankrijk van Napoleon, de vruchtbaarheidsdaling van toen nog moeten doormaken. Wij noemen bij voorbeeld Afghanistan, de Democratische Republiek Congo, Oost-Timor en Liberia maar ook letterlijk tientallen andere armere landen waar kinderen veel meer overlevingskans hebben dan in het Frankrijk van 1800, zitten nog steeds boven het vruchtbaarheidsgetal van 4 geboorten per vrouw dat voor dat Frankrijk wordt aangenomen.(43)

Ook wat betreft het verband tussen vruchtbaarheid en voorbehoedsmiddelen (of het bestaan van subsidieregelingen of voorlichtingscampagnes e.d.) moeten ongemakkelijke feiten onder ogen worden gezien. Om te beginnen vormt de mate waarin moderne voorbehoedsmiddelen worden gebruikt geen echt betrouwbare aanwijzing voor het vruchtbaarheidsgetal. Volgens cijfers van de Wereldbank was

het gebruik van moderne voorbehoedsmiddelen onder getrouwde vrouwen van 15-49 jaar in de Westoever en de Gazastrook (in 2004) hoger dan dat in Bulgarije (in 1998) namelijk 51% tegen 42% – maar toch was het vruchtbaarheidscijfer in het eerste land vier keer zo hoog als in het laatste. In de eerste jaren van de nieuwe eeuw was het gebruik van voorbehoedsmiddelen in Japan praktisch even groot als in Jordanië (70%) maar Jordanië's vruchtbaarheidscijfer was wel tweeënhalve keer zo hoog. Het gebruik van voorbehoedsmiddelen in Bangladesj (in 2004) was hoger dan dat in Oostenrijk (in 1996) namelijk 58% tegen 51% maar het vruchtbaarheidsgetal was er niettemin wel twee keer zo hoog.(44) En zo zijn er veel voorbeelden.

De invloed van bevolkingscampagnes op het geboortecijfer lijkt dus veel beperkter te zijn dan de voorstanders willen erkennen. Dat wordt het duidelijkst als we de twee meest bevolkte landen van Latijns Amerika, Mexico en Brazilië, met elkaar vergelijken. Al sinds 1974 voert de Mexicaanse regering een gezinsplanningscampagne die met zoveel woorden tot doel heeft de bevolkingsgroei van het land af te remmen. Brazilië heeft zoiets nooit gehad. In de kwart eeuw sinds de invoering van de Mexicaanse campagne is het vruchtbaarheidsgetal daar met zo'n 56% verminderd. In Brazilië is het in diezelfde periode naar schatting met 54% verminderd – bijna net zoveel. En ondanks de afwezigheid van een nationaal gezinsplanningsbeleid is de vruchtbaarheid per vrouw in Brazilië nog steeds lager dan in Mexico.(45)

De beste voorspeller van het aantal geboorten is uiteindelijk toch de gewenste vruchtbaarheid: het aantal kinderen dat vrouwen zelf willen hebben.(46) Wat ons ook niet hoeft te verbazen: ouders hebben uitgesproken opvattingen over al wat hun eigen gezin betreft en plegen van daaruit ook te handelen; en zelfs in de derde wereld denken ouders niet dat kinderen onder een koolstronk vandaan komen. De gewenste vruchtbaarheid geeft de doorslag en dat verklaart waarom geboortecijfers hoger kunnen uitvallen in gebieden waar toch meer voorbehoedsmiddelen gebruikt worden. De ouders, niet de pil, bepalen uiteindelijk hoe groot het gezin wordt.

Zij die de "wereldbevolking willen stabiliseren" staan hierdoor voor een akelige tweestrijd. Als wensen van de ouders inderdaad de doorslag geven dan zullen streefdoelen voor een vrijwillig gezinsplanningsprogramma waarschijnlijk niet gehaald worden. Sterker nog: als ouders echt de kans krijgen de gezinsgrootte te bepalen dan zal een gezinsplan de gestelde doelen alleen kunnen halen door zuiver toeval.

Als een regering streefdoelen vaststelt dan betekent die eigenzinnige voorkeur van de onafhankelijke ouders dat het vrijwillige bevolkingsprogramma dus niet betrouwbaar is. Als werkelijk de staat en niet de ouders de gezinsgrootte zou mogen bepa-

len dan moeten regeringen de macht krijgen ouders tot het opgelegde kindertal te dwingen.

Hoewel hij gedwongen en gewelddadige geboortebeperving vroeger wel heeft veroordeeld, prijst Jared Diamond toch ook nog steeds de moed van de Chinese regering om "de traditionele vrijheid van het individu om zich voort te planten ..." Blijkbaar draagt deze wijze van bevolkingsbeheersing – gedwongen beperkingen, gedwongen abortus, kindermoord – "bij tot [zijn] hoop" die "moderne eerstewereldburgers misschien de moed geven" ook een dergelijke weg te volgen.(47)

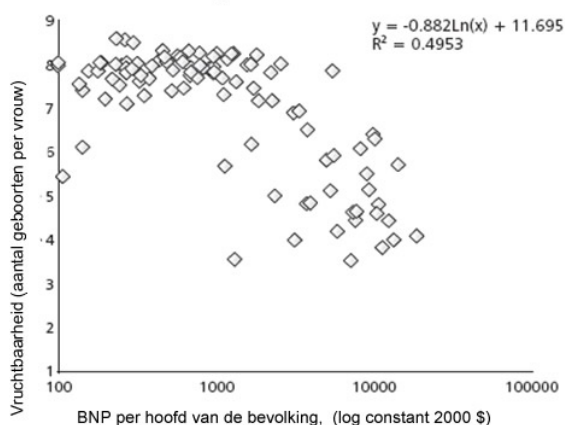
Of zij het toegeven of niet, elke voorstander van geboortebepervingsbeleid staat voor deze noodlotskeuze. Zij kunnen kiezen voor vrijwilligheid en in dat geval zijn hun streefdoelen zonder betekenis. Of zij moet kiezen voor hun streefdoelen – in welk geval zij dwangmiddelen zullen moeten gebruiken. Een derde weg is er niet.

## Vooruitzichten voor de groei van de wereldbevolking in de 21e eeuw

Voorstanders van het plan om de "wereldbevolking te stabiliseren" plegen natuurlijke bevolkingsgroei te zien als een onverbiddelijk en bijna onbeheersbaar verschijnsel (dat is mede de reden waarom zij zo bang voor de gevolgen zijn). Sommige van hen waarschuwen dat de wereldbevolking zich in de loop van deze eeuw zal verdubbelen of meer dan verdubbelen, tenzij het alomvattende actieprogramma dat zij voorstaan strikt zal worden uitgevoerd. Zo voorspelde Alex Marshall, een woordvoerder van het UNFPA (VN-Bevolkingsfonds) dat de wereldbevolking zich in de komende halve eeuw kan verdubbelen: zonder de "toegezegde gelden voor gezinsplanning in de ontwikkelingslanden" legde hij uit, zal de wereldbevolking denkkelijk tot 11 miljard mensen oplopen – een vooruitzicht dat hij "een blik in de afgrond" noemde.(48) Op diezelfde manier rechtvaardigde Al Gore zijn oproep voor een "Marshallplan voor de wereld" - waarvan het eerste punt uit "stabilisering van de wereldbevolking" bestaat – met de verzekering: "deskundigen ... zeggen ... nu dat het [wereldbevolkingscijfer] in totaal wel 14 miljard of nog hoger zou kunnen worden voordat de curve [tegen het einde van de 31ste eeuw] afvlakt.(49)

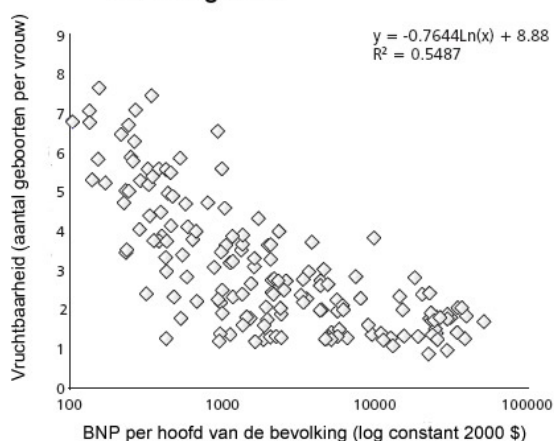
De geboortebepervingsideologie werkt met een grimmig en onontkoombaar verband tussen bevolkingsgroei en de groei van economische problemen. Maar zoals wij al gezien hebben klopt dat nauwelijks met de werkelijke demografische en economische ontwikkelingen van de laatste honderd jaar. Maar de kennelijke angst van sommige geboortebepervingsideologen als zij een toekomst met 11 miljard, 14 miljard of zelfs nog meer aardbewoners zien opdoemen, is ook misplaatst om een meer nuchtere reden: zulke aantallen zullen misschien

Figuur 9 **Vruchtbaarheid t.o.v. BNP per hoofd vd bevolking 1960**



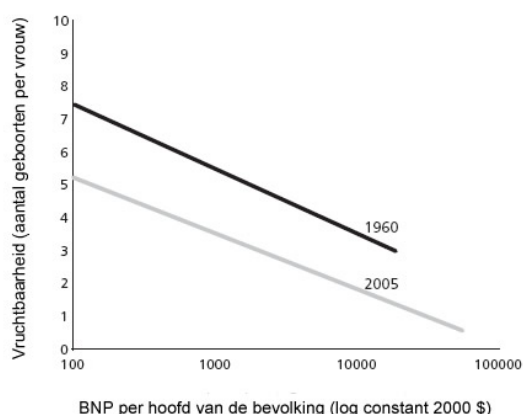
Bron: World Development Indicators 2007

Figuur 10 **Vruchtbaarheid t.o.v. BNP per hoofd v.d. bevolking 2005**



Bron: World Development Indicators 2007

Figuur 11 **Geschatte vruchtbaarheid t.o.v. BNP p. hoofd v.d. bevolking. Verhouding tussen 1960-2005**



Bron: World Development Indicators 2007

nooit gehaald worden.

Een ding is zeker: alle bevolkingsvoorspellingen over langere termijn zijn uiterst problematisch. Er bestaat geen wetenschappelijke basis om een gewenste vruchtbaarheid waar dan ook – en nog veel

minder voor de wereld als geheel – ver vooruit te voorspellen. En aangezien toekomstige ontwikkelingen van een bevolkingstal grotendeels door vruchtbaarheidscijfers worden bepaald, is dat meer dan zomaar een ongemak. Laat ons de ervaring van de jongste veertig jaar goed in gedachte houden. Sinds 1960 is het gemiddelde vruchtbaarheidscijfer van de wereld bijna gehalveerd: van ongeveer 5 geboorten per vrouw in 1960/65 tot ongeveer 2,6 in 2000/2005. Over diezelfde periode is de gemiddelde vruchtbaarheid voor “ontwikkelingslanden” van 6 gezakt tot minder dan 3.(50) Hoewel er een bekend en algemeen geldend verband bestaat tussen stijgende welvaart en lagere vruchtbaarheid, biedt materiële vooruitgang alleen geen verklaring voor de geweldige terugloop van het geboortecijfer in landen met een laag inkomen. Grotendeels over het hoofd gezien is het feit dat ook ouders die nog in de armoede van de derde wereld verstrikt zijn, voor steeds kleinere gezinnen gekozen hebben.

Dit wordt geïllustreerd door de figuren 10 tot 13. Zij zijn ontleend aan gegevens van de Wereldbank over vruchtbaarheidscijfers, inkomen per hoofd van de bevolking en analfabetisme onder volwassen vrouwen in bijna 200 landen over de periode 1960-2005. In 1960 was het internationale verband tussen het BNP per hoofd (berekend naar de valutawisselkoersen) en het vruchtbaarheidscijfer tamelijk sterk (hoewel geenszins automatisch) – en hetzelfde gold ook voor 2005 (de figuren 9 en 10). Maar in de tussenliggende 45 jaar waren de kenmerken van dat verband dramatisch verschoven: de inkomens-vruchtbaarheidskromme van 1960 en die van 2005 zien er heel verschillend uit (figuur 11). In 1960 had een land met een hoofdelijk inkomen van 1000 dollar (volgens de wisselkoersen) een gemiddelde vruchtbaarheid van 6 geboorten per vrouw, in 2005 heeft een land met zo'n gemiddeld inkomen een vruchtbaarheid van gemiddeld 3,3 geboorten per vrouw. Op elk inkomensniveau – met inbegrip van de heel lage – hebben ouders over de hele wereld in de voorbije veertig jaar voor minder kinderen gekozen.

De gegevens van de Wereldbank geven geen schattingen van het analfabetisme onder vrouwen in 1960 en 2005 maar maken wel een vergelijking mogelijk van het verband tussen analfabetisme en vruchtbaarheid in 1980 en 1999 (zie figuur 12).(51) Nogmaals: zelfs in gebieden waar het analfabetisme onder vrouwen toevallig erg hoog is, is de vruchtbaarheid in het algemeen beduidend lager dan zij er in het verleden geweest is.

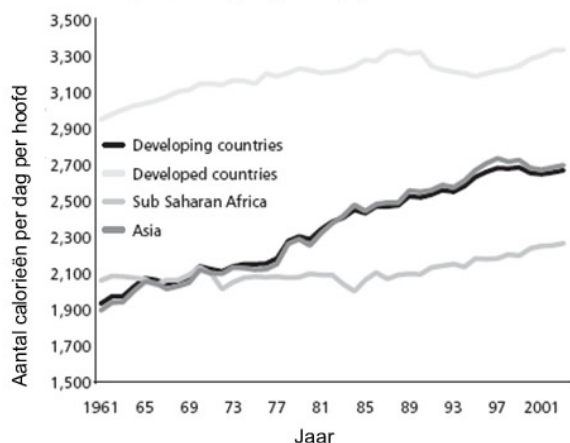
Niet veel mensen zullen voor armoede of analfabetisme kiezen. Maar over de afgelopen anderhalve generatie hebben arme en analfabetische mensen getoond dat zij wel kunnen kiezen voor gezinsplanning – en die keuze viel steeds vaker op een niet-traditionele geboorteregeling. Blijkbaar vormt noch een laag inkomenspeil noch tekort aan onderwijs onder jonge vrouwen het soort “structurele” hinder-

Figuur 12 **Geschatte vruchtbaarheid t.o.v. analfabetisme.** Verhouding tussen 1970 en 1999



Bron: World Development Indicators 2007

Figuur 13 **Beschikbare calorieën per hoofd v.d. bevolking 1961-2003**



Bron: VN Voedsel en Landbouw Organisatie; <http://apps.fao.org>

paal tegen vruchtbaarheidsdaling dat veel geboortebepalers tot nu toe hebben aangenomen.

Maar demografisch deskundigen beginnen nu de geopenbaarde werkelijkheid te zien. Al in een studie in het tijdschrift *Nature* van augustus 2001 stelden onderzoekers van het IIASA (International Institute for Applied Systems Analyses) vast dat de groei van de wereldbevolking ten einde loopt: "er is een 85% kans dat de groei van de wereldbevolking voor het eind van deze eeuw zal ophouden... en een 60% waarschijnlijkheid dat de wereldbevolking niet boven de 10 miljard mensen uit zal komen". (52) In maart 2002 is de VN Bevolkingsafdeling (UNDP) van standpunt veranderd en er in de herziene uitgave van haar *World Population Prospects* van uitgegaan dat de vruchtbaarheid tegen het midden van de 21<sup>ste</sup> eeuw in 80% van de wereld niet meer het vervangingsgetal zal bereiken: "Dit zal eerst leiden tot vertraging van de bevolkingsgroei en daarna tot vermindering van de wereldbevolking". (53) In de opnieuw herziene uitgave van 2006 voorspelt de UNDP dan als "middenvariant" zelfs

dat de vruchtbaarheid van de wereldbevolking al tegen 2025/30 - dus in een jaar of twintig - onder het vervangingscijfer zou kunnen dalen. (54) (In dezelfde uitgave geeft de UNDP overigens ook al sinds tien jaar een "lage" voorspellingsvariant dat de wereldbevolking omstreeks 2040 haar hoogste getal zal bereiken en daarna blijvend zal gaan dalen).

Al deze voorspellingen berusten dan wel op dezelfde broze theoretische grondslagen als de eerdere voorspellingen die zij nu overtroeven: er is geen reden om er een groter gezag aan te verlenen. Maar het is wel een simpel feit dat zelfs arme mensen voor een klein gezin kunnen kiezen en dat ook steeds meer arme stellen over de hele wereld dat nu gewoon doen. Als arme mensen in landen met een laag inkomen in de komende tientallen jaren een voorkeur voor kleine gezinnen zouden gaan ontwikkelen dan zou het totaal van de wereldbevolking belangrijk lager worden dan de bevolkingsbeperkers tot nu toe hebben gedacht - en dat zonder de noodprogramma's die veel van zulke activisten nu propageren.

## Grondstoffen, menselijke hulpbronnen en ontwikkeling

Gelukkig voor onze zo eeuwig geplaagde planeet lijkt de demografische en economische ontwikkeling van de wereldbevolking door de pessimistische leer van de "stabilisering van der wereldbevolking" wel helemaal verkeerd te zijn ingeschat.

Terwijl de armoede in de wereld tegenwoordig onaanvaardbaar groot is en dat ook in de toekomst zal blijven - welke mate van armoede zou trouwens aanvaardbaar zijn? - heeft de mensheid in de laatste eeuw en met name in de laatste tientallen jaren tegelijkertijd een ongeëvenaarde en uitzonderlijke verhoging van de materiële levensstandaard gekend.

Die blijken uit de wereldwijde verhoging van de levensverwachting en van het inkomen per hoofd van de bevolking dat wij al gezien hebben.

De ongelooflijke en nog steeds doorgaande verbreiding van gezondheid en welvaart over onze planeet zijn het teken van een historisch nieuwe dynamiek die door de huidige geboortebepalers maar vaag begrepen wordt. Het gaat om een verschuiving van "grondstoffen" naar "menselijk kunnen" als motor van de economische groei. De wereldwijde toename van de gezondheid was geen geïsoleerd verschijnsel. Zij ging gepaard en is onlosmakelijk verbonden met een krachtige (zij het ongelijkmatige) toename van de kwaliteit van de voeding, van het alfabetisme en van het aantal jaren onderwijs (zie figuur 13 en de tabellen 3 en 4). Deze met elkaar vervlochten ontwikkelingen zijn tekenen van een diepgaande en steeds meer om zich heen grijpende versterking van wat sommige



Tabel 3 Geschat percentage analfabeten (mensen en vrouwen van 15 jaar en ouder)

	1970	1980	1990	1995	2000	2005
Wereld	37.0	30.6	24.8	22.7	20.6	17.6
Ontwikkelde landen	5.7	3.4	1.9	1.4	1.1	1.0
Ontwikkelingslanden	51.9	41.8	32.6	29.5	26.3	22.8
Minst ontwikkelde landen	73.2	66.0	57.7	53.7	49.3	46.6
Latijns Amerika/Caraïben	26.1	20.3	14.9	13.3	11.7	10.1
Azië	49.1	39.4	30.5	27.7	24.9	21.3
Afrika onder de Sahara	71.6	61.7	50.7	45.2	39.7	40.7

Bron: UNESCO Institute for Statistics, op internet: <http://unesco.org/en/stats/stats0.htm>

Tabel 4 Geschatte onderwijsniveau naar geslacht (bevolking van 15 jaar en ouder)

		Gemiddeld aantal schooljaren		Verhouding (vrouwen als % van mannen)
		Vrouwen	Mannen	
Wereld	1960	4.31	4.98	86.7
	1970	4.74	5.59	84.7
	1980	5.42	6.43	84.3
	1990	5.93	6.94	85.5
	1995	5.94	6.95	85.4
	2000	6.13	7.19	85.3
Alle ontwikkelingslanden	1960	1.46	2.63	55.7
	1970	1.94	3.38	57.2
	1980	2.74	4.37	62.5
	1990	3.61	5.21	69.3
	1995	3.99	5.56	71.8
	2000	4.33	5.92	73.2
Midden Oosten/ NoordAmerika	1960	0.83	1.63	51.0
	1970	1.39	2.75	50.5
	1980	2.41	4.15	58.0
	1990	3.57	5.17	69.1
	1995	4.21	5.74	73.3
	2000	4.69	6.17	76.0
Afrika onder de Sahara	1960	1.34	2.17	61.8
	1970	1.56	2.60	60.1
	1980	1.91	2.89	66.0
	1990	2.49	3.83	65.0
	1995	2.82	3.98	70.8
	2000	3.01	4.04	74.4
Latijns Amerika/Caraïben	1960	3.24	3.36	96.3
	1970	3.52	4.14	85.0
	1980	4.29	4.57	93.7
	1990	5.24	5.41	96.8
	1995	5.58	5.91	94.4
	2000	5.81	6.3	92.2

Bron: Barro, Robert J. en Jong-Wha Lee, International Data on Educational Attainment: Updates and Implications, CID Working Paper No. 42, Harvard University, April 2000

het "menselijke kapitaal" en anderen de "menselijke hulpbronnen" noemen – het menselijk potentieel om een welvaart te scheppen op grondslag van kennis, kunnen, organisatie en andere aangeboren menselijke capaciteiten.

De natuurlijke hulpbronnen van de aarde zijn in materiële zin eindig en daardoor beperkt. Maar onze planeet ervaart nu een reusachtige expansie van een heel ander soort grondstof: de mens. En anders dan de bestaande delfstoffen is menselijk kunnen in de praktijk altijd hernieuwbaar en in theorie zelfs volkomen onuitputtelijk - sterker nog: de opbouw van zo'n op mensen steunend productievermogen lijkt geen "natuurlijke" grenzen te kennen.

Juist door deze menselijke grondstof te negeren hebben tal van commentatoren de demografische en milieudruk op de huidige ontwikkelingen zo faliekant verkeerd beoordeeld – en daarmee ook de mogelijkheden van morgen.

Teveel mensen?

De gedachte dat er op aarde teveel mensen zijn en dat hun aantal dus gestabiliseerd moet worden, is omarmd door beleids- en opiniemakers uit de hele wereld, van de Verenigde Naties tot Al Gore. Maar bewijs voor deze stelling is er niet.

In deze uiteenzetting toont de demograaf Nicholas Eberstadt aan hoe de levensstandaard in de vorige eeuw in heel de wereld dramatisch is gestegen hoewel de wereldbevolking in dezelfde tijd bijna vier keer zo groot werd – en hoe die levensstandaard ook bij de huidige en toekomstige bevolkingsomvang nog kan blijven stijgen.

Het begrip "overbevolking" wordt in brede kring verkeerd begrepen en roept beelden op van hongerende kinderen, ongebreidelde ziekten, smerige levensomstandigheden en overvolle sloppen. De betere naam voor deze toestanden is "armoede". Er is geen verband tussen dicht bevolkt zijn en armoede: het welvarende Monaco is bijvoorbeeld veertig keer zo dicht bevolkt als Bangladesh.

Hoewel de wereldbevolking in de afgelopen 100 jaar bijna vier keer zo groot is geworden, leiden we

bijna allemaal een langer, gezonder en welvarender leven. De voedselproductie is de groei van de wereldbevolking steeds voor gebleven en praktisch alle grondstoffen zijn gemakkelijker beschikbaar dan in het verleden.

Bovendien berusten pogingen om van regeringswege het bevolkingsaantal te plannen en te verminderen op een diepe misvatting. De ongeëvenaarde bevolkingsgroei van de 20<sup>ste</sup> eeuw is veroorzaakt doordat mensen gezonder werden en daardoor langer leefden, niet door een groter aantal geboorten per vrouw.

Niettemin eisen voorstanders van bevolkingsstabilisering nog steeds dat regeringen het bevolkingsaantal vastleggen door middel van gezinsplanningcampagnes. Voorzover deze op vrijwillige medewerking berusten hebben zulke campagnes in het verleden geen merkbare invloed op geboortegedrag gehad. Het is bewezen dat gezinsgrootte zowel in rijke als in arme landen wordt bepaald door de keuze van de ouders.

---

## Noten

1. Dit artikel is een bijgewerkte versie van een tekst, oorspronkelijk bedoeld als hoofdstuk voor een door Ronald Bailey samengestelde uitgave van het CEI. Met bijzondere dank aan ms. Megan Davy van het AEI voor haar uitmuntende gegevensanalyse en aan ms. Caroline Boin van het IPN voor scherp redactioneel commentaar en suggesties. Dank ook aan professor Stephan Pfaffenzeller van de Universiteit van Liverpool die zijn onderzoeksresultaten over lange termijn prijsontwikkeling van basisgoederen zo grootmoedig ter beschikking stelde.
2. Alles onder het gebruikelijke voorbehoud.
3. VN-Conferentie voor Bevolking en Ontwikkeling, Inleiding tot het Actieplan, paragraaf 1.11. Op internet [http://www.unfpa.org/icpd/icpd\\_poa.htm#chl](http://www.unfpa.org/icpd/icpd_poa.htm#chl). Geraadpleegd op 20 juni 2007.
4. Jaarverslag van het UNFPA. Op internet onder <http://www.unfpa.org/about/report/2002/lchlpq.htm>. Geraadpleegd in juli 2006.
5. Sierra Club, Ecoregions : Strategy”, op internet onder <http://www.sierraclub.org/ecoregions/strategy.asp>. Geraadpleegd in juli 2006.
6. De jongste voorspellingen (mei 2000) van het US Census Bureau geven voor Europa als geheel een bevolkingsterugloop van 727 miljoen in 2007 tot 640 miljoen in 2050. Voor Japan zijn de getallen 127 miljoen in 2007 en 100 miljoen in 2050. Op internet onder <http://www.census.gov/ipc/www/idbagg.html>. Geraadpleegd op 20 juni 2007.
7. Jaya Dalal, Population: UN Agency Projects Record Income for 1996”, Inter Press Service, 7 november 1995.
8. Al Gore, De wereld in de waagschaal – Een Marshallplan voor de aarde, Utrecht, Spectrum, 1993, blz. 342.
9. Al Gore op Nightline (ABC News), transcript # 3467, 6 september 1994.
10. Jared Diamond, Collapse – Hoe Societies Choose to Fail or Succeed, Londen, Allen Lane, 2002 blz. 511.
11. Planned Parenthood Federation of America. “Fact Sheet” op internet onder: [http://www.plannedparenthood.org/library/FAMILYPLANNINGISSUES/fpworldof%20difference\\_fact.htm](http://www.plannedparenthood.org/library/FAMILYPLANNINGISSUES/fpworldof%20difference_fact.htm). Geraadpleegd in juli 2006.
12. Jared Diamond, Ondergang – waarom zijn sommige beschavingen verdwenen en hoe kan de onze haar ondergang voorkomen, Utrecht, Spectrum, 2005, blz. 7.
13. Jared Diamond, blz. 198 en 387 e.v.
14. Oud vice-president Gore in “Beyond The Numbers”, o.c.
15. Al Gore, blz. 343.
16. Jared Diamond, blz. 498.
17. Al Gore, blz. 341.
18. Alle gegevens in deze alinea zijn ontleend aan het Demographic Yearbook 2000 van de Verenigde Naties (New York, 2000), Tabel 3. De schattingen van de bevolkingsdichtheid gelden voor 2000 en die voor de dichtheid van de wereldbevolking met uitsluiting van onbewoonde gebieden, zoals bij voorbeeld het Zuidpoolland.
19. Afdeling Bevolking van het Departement voor Economische en Sociale Zaken van het secretariaat der Verenigde Naties, World Population Prospects: The 2006 Revision, <http://esa.un.org/unpp>. Geraadpleegd in juni 2007.
20. Michael R.Haines, The Population of the United States, 1790-1920 in Stanley Engerman en Robert E.Gallman, The Cambridge Economic History of the United States, deel 2, New York, Cambridge University Press, 2000. Tabel 1.
21. Al Gore, blz. 340.
22. Op internet onder <http://www.census.gov/ipc/www/idbagg.html>. Geraadpleegd in juni 2007.
23. The Population of the United States, 1790-1920, o.c. Tabel 3.
24. Dennis A.Ahlburg, “Population Growth and Poverty” in Robert Cassen

e.a., Population and Development: Old Debates, New Conclusions (New Brunswick, Transaction Publishers, 1994, blz. 143. 25. Robert Cassen en Lisa M. Bates, Population Policy : A New Consensus, Washington DC, Overseas Development Council, 1994, blz. 15.

26. US Bureau of the Census, Historical Estimates of the World Population, op internet onder <http://www.census.gov/ipc/www/worldhis.html> en idem, International Data Base, op internet onder <http://www.census.gov/ipc/www/idbagg.html>. Geraadpleegd in september 2001.

27. Sam. H.Preston, Mortality Patterns in National Populations, New York, Acad. Press, 1976, blz. ix.

28. In augustus 2006 berekende het US Census Bureau de levensverwachting bij geboorte voor de wereldbevolking op gemiddeld 63,7 jaar. Hun data base op internet onder <http://www.census.gov/ipc/www/idbagg.html>. Geraadpleegd in juni 2007. De berekeningen van de VN Afdeling voor bevolking geven een vergelijkbaar getal: voor 1995/2000 schatten zij de gemiddelde levensverwachting bij geboorte op 65,2 jaar. Zie <http://esa.un.org/unpp/>. Geraadpleegd in juni 2007.

29. Angus Maddison, Monitoring the World Economy: 1820-1992 (Parijs, OECD, 1995): The World Economy: A Millennial Perspective (Parijs, OECD, 2001): The World Economy: Historical Statistics (Parijs, OECD, 2003) en World Population GDP and Per Capita GDP 1-2003 na Chr. (maart 2007). Op internet onder [http://www.ggdc.net/maddison/Historical\\_Statistics/horizontal-file\\_03-2007.xls](http://www.ggdc.net/maddison/Historical_Statistics/horizontal-file_03-2007.xls). Geraadpleegd in juni 2007.

Hoewel deskundigen over sommige van Maddisons cijfers van menig verschillen, staat zijn algemene beeld van de economische ontwikkelingen onder serieuze beoefenaren van economische geschiedenis niet ter discussie.

30. Monitoring the World Economy. Tabellen E-1, E-3; The World Economy: A Millennial Perspective, Tabellen A-a, B21 en A4-c.

31. Nominale prijzen voor mais, tarwe en rijst over 1900-1984, uit gegevens van de Wereldbank bijeengebracht door Enzo R.Grilli en Maw Cheng Yang, Wereldbank; de aansluitende jaren 1985-98 uit gegevens van de Wereldbank bijeengebracht door Stephan Pfaffenzeller van de Universiteit van Nottingham. Nominale prijzen gecorrigeerd aan de Amerikaanse index van consumptieprijzen. Met dank aan Stephan Pfaffenzeller voor het mededelen van zijn onderzoeksresultaten.

32. Aluminium, koper, nikkel, zink, tin, lood, katoen, hout, huiden, rubber, wol, palmolie en kokosnootolie. Samenstelling en afweging van de prijsindex is uiteengezet in Bjorn Lomborg, The Skeptical Environmentalist: Measuring the Real State of the World, New York, Cambridge University Press,

2001, blz. 382, fn.1006. 33. Indicators – Millennium Issue: Commodity Price Index, The Economist van 31 december 1999, pagina 139. In 2005 heeft de Economist een bijgewerkte en herberekende prijsindex gepubliceerd, nu met 25 grondstoffen (maar zonder aardolie en kostbare metalen); voor de periode 1900-2000 geeft de herziene index een werkelijke prijsdaling van meer dan 70%. Zie “The Economist’s commodity-price index: 160 years on”, The Economist, 12 februari 2005. 34. Enzo R.Grilli en Maw Cheng Yang, “Primary Commodity Prices, Manufactured Goods Prices and the Terms of Trade of Developing Countries. What the Long Run Shows”, World Bank Economic Review, 2de jaargang nr.1 (januari 1988), blz. 1-48; Stephan Pfaffenzeller, Paul Newbold en Anthony Rayner, A Short Note on Updating the Grilli and Yang Commodity Price Index, The World bank Economic Review 2007, 21ste jaargang nr. 1 (januari 2007), blz. 151-163.

35. Merk op dat noch de Grilli-Yang index noch de aansluitende index van Pfaffenzeller c.s. energieproducten omvat – wat men wel een ernstig verzuim zou kunnen noemen. Bij één berekening hebben Grilli en Yang in hun afgewogen pakket van 24 grondstoffen steenkool en aardolie meegenomen. Dat veranderde wel het beeld maar slechts weinig: ook met energiegrondstoffen erbij daalden de werkelijke prijzen van 1900 tot en met 1986 nog met 0,5 % per jaar, per eeuw dus ongeveer met 40%.

36. Gegevens in deze alinea zijn ontleend aan World Population Prospects: The 2006, o.c. en aan de internationale databank van het US Census Bureau. Op internet onder <http://www.census.gov/ipc/www/idbagg.html>. Geraadpleegd in juli 2006.

37. De jongste gemelde vruchtbaarheidscijfers (2005) zijn: Servië 1,18; Bosnië-Herzegovina 1,29; Macedonië 1,47; Kroatië 1,33; Slovenië 1,21. Gegevens ontleend aan de website van het Institut National d’Etudes Démographiques: <http://www.ined.fr/population-en-chiffres/pays-developoppes/indfcon.htm>; Geraadpleegd in juli 2006. Voor het op de duur handhaven van een bevolkingsaantal is een vruchtbaarheidsgetal van 2,1 nodig.

38. Sommigen kunnen hiertegen aanvoeren dat in andere gebieden politieke instabiliteit of zelfs genocide wel degelijk door grote bevolkingsgroei of toenemende bevolkingsdichtheid op gang is gebracht: Haiti en Rwanda kunnen daarvan als voorbeeld gelden. Inderdaad lag de vruchtbaarheid in die landen – anders dan in het vroegere Joego-Slavië – boven het vervangingscijfer. Dat maakt de bevolkingsontwikkeling in die landen echter nog niet tot de oorzaak van hun politieke beproevingen – zelfs niet tot een belangrijke medeoorzaak ervan. Totdat de rol van factoren als bestuurskwaliteit, betrouwbare politieke regels, veiligheid van eigendomsrechten, integere rechtspraak e.d. bij de politieke

ineenstorting zorgvuldig wordt afgewogen, is de vooronderstelling dat het bevolkingsaantal de drijvende kracht achter de politieke chaos of ramp is geweest, op zijn best voorbarig te noemen.

39. Charles Tilly, Introduction, in Charles Tilly (samenstelling), *Historical Studies of Changing Fertility*, Princeton University Press, Princeton, USA, 1978, blz. 3.

40. Al Gore, blz. 344.

41. Gegevens ontleend aan *World Population Projections: The 2006 Revision*. O.c. 42. Michael W. Flinn, *The European Demographic System, 1500-1820*. Baltimore, John Hopkins University Press, 1981, blz. 94. 43. Voor het vruchtbaarheidscijfer in Frankrijk in 1800 zie Ansley J.Coale, "The Decline of Fertility in Europe since the Eighteenth Century as a Chapter in Human Demographic History" in Ashley J.Coale en Susan Cotts Watkins (samenstelling) *The Decline of Fertility in Europe*, Princeton University Press, 1986, blz. 27.

44. Gegevens ontleend aan WDI 2007.

45. Voor meer gegevens zie David P.Lindstrom, "The role of contraceptive supply and demand in Mexican fertility decline: Evidence from a microdemographic study", *Population Studies*, jaargang 52, nr. 3 (november 1998), blz. 252-274: George Martine, "Brazil's fertility decline, 1965-95: a fresh look at key factors", *Population and Development*

*Review*, jaargang 22, nr.1 (maart 1996), blz. 47-75 en US Census Bureau International Data Base. Zie <http://www.census.gov/ipc/www/idbagg.html>.

46. Voor gegevens en analyse zie Lant Pritchett, "Desired fertility and the impact of population politics", *Population and Development Review*, jaargang 20, nr. 1 (maart 1994), blz. 1-55. 47. Jared Diamond, blz. 641. 48. Jude Sheerin, "Population Crisis Looms because of Failed Promises – UN", Press Association Limited, 7 november 2001.

49. Al Gore, blz. 341.

50. *World Population Prospects: The 2006 Revision*, o.c.

51. Gegevens ontleend aan WDI 2002.

52. Wolfgang Lutz, Warren Sanderson en Sergei Scherbov, "The end of world population growth", *Nature*, jaargang 42, blz. 543 e.v. (2 aug. 2001).

53. UNDP, "The Future of Fertility in Intermediate-Fertility Countries", Expert Group Meeting On Completing the Fertility Transition, UNDP, New York, 11-13 maart 2002. Op internet onder <http://www.un.org/esa/population/publications/completingfertility/RevisedPEPSPOPDIvpaper.PDF>. Geraadpleegd in juli 2006.

54. *World Population Prospects: The 2006 Revisions*, o.c.

Volgens enquetes voelt U zich schuldig over het milieu en bent U best bereid om Uw levensstijl wat aan te passen. Toch?

Maar als we kijken naar hoe U zich werkelijk gedraagt, de enorme hoeveelheden electronica die U koopt, het plezier waarmee U auto rijdt, hoe U Uw buikje vol propt, de royale vacanties die U zich toebemeet – liefst per vliegtuig..... dan heeft U duidelijk moeite om de daad bij het woord te voegen.

*Voor de Groene Rekenkamer hoeft dat ook niet.* Het schuldgevoel dat U wordt *aangepraat* is nergens voor nodig. Het milieu is schoner dan ooit en er is geen enkele reden waarom U niet van dit leven zou mogen genieten. Alles wijst er op dat steeds meer mensen dezelfde welvaart krijgen als wij – en dat vinden we een goede ontwikkeling. Als U denkt dat er signalen zijn dat 'de plaan' dat niet kan hebben dan

## De Groene Rekenkamer— eerlijk over 't milieu

willen we daar best eens met U over discussieren, wij zijn veel optimistischer.

Over het milieu wordt U zeer eenzijdig voorgelicht. Wetenschappers, journalisten, politici en actiegroepen er is in de afgelopen decennia een complete bedrijfstak ontstaan die er baat bij heeft om U in een permanente staat van angst te houden.

Daardoor worden er enorme bedragen uitgegeven aan bijvoorbeeld de bescherming tegen straling, dioxine of bestrijdingsmiddelen. Daar wordt Uw gezondheid niets beter van, maar het kost wel bakken met geld die niet meer in de gezondheidszorg kunnen worden gebruikt.

Onze milieuhysterie heeft ook in de derde wereld akelige gevolgen: uit angst dat men residu's bestrijdingsmiddelen zal vinden

op het voedsel durven arme boeren deze middelen niet te gebruiken.

Maar ze hebben ze ook nodig om hun kinderen tegen malaria te beschermen.

De Stichting De Groene Rekenkamer wil *eerlijke* informatie over het milieu verspreiden, in de hoop dat gaandeweg het besef zal groeien dat een milieubeleid niet op een soort geloof gebaseerd moet zijn maar op een wetenschappelijke analyse van gevaren en oplossingen.

Dat doen we vooral via onze sites [www.groenerekenkamer.nl](http://www.groenerekenkamer.nl) en [www.klimatosoof.nl](http://www.klimatosoof.nl)

We kunnen Uw steun daarbij overigens best gebruiken. Wat dat aangaat mag U zich van ons nog wel een beetje schuldig blijven voelen ;-)

**De Groene Rekenkamer**  
Postbus 60—4420 AC Kapelle  
Tel. 0113-330030  
[redactie@groenerekenkamer.nl](mailto:redactie@groenerekenkamer.nl)  
Rabobank Lelystad: 101059779